

BEVEZETÉS

Kötetünket a népelet és néphagyomány iránt érdeklődők széles körének, valamint a néprajz és rokon kutatási területek önkéntes és hivatásos művelőinek ajánljuk szíves figyelmébe és jóindulatába!

Az összeállítás sajátos jellegéről tömören, de pontosan tájékoztat a kétszavas cím. A kötet súlyát önkéntes gyűjtők dolgozatai teszik, amelyeket — a kutatópontok és témák gazdag változatossága mellett is — egybefűz a munkahely révén adott táj, környezet magunkénak vállalásával együtt jelentkező törekvés: ennek minél alaposabb megismerése. A patinás „népismeret” szavunk alkalmazása e kötet esetében kétszeresen indokolt: tiszteletadó hivatkozás a néprajztudomány definícióját megelőzően, 100—120 évvel ezelőtt működő haladó gondolkodású úttörők, a kolozsvári Kőváry László, a szatmári Oroszhegyi Józsa, az udvarhelyi Orbán Balázs és mások gyűjtőmunkája előtt. Ugyanakkor a tágabb értelmű népismeret megjelölésben kifejezésre jut az a tény, hogy a huzamosan egyhelybentartózkodással a megfigyelés is többnyire sokoldalúvá válik, miáltal a néprajzi érdeklődés felől induló gyűjtésnek alig lehetnek mereven lezárt határai más rokon szakterületek, pl. a helytörténeti, népnyelvi, helynév, településföldrajzi, etnobotanikai vagy szociográfiai kutatások irányában.

E nyitásban, amellet, hogy már a korai elődöknél is gyakran értékes felismerésekre vezető sokoldalú leírásokra és a mindenkori önkéntes helyi gyűjtők adottságaira gondolunk, érvényre jut a jelenségek közti összefüggések keresését egészen a többek összefogásával végzendő interdiszciplináris vizsgálatok mértékéig szorgalmazó korszerű kutatói törekvés.

A helyi önkéntes néprajzi gyűjtők, akárcsak a kisebb táj- és falumúzeumok emberei, a jelenségek összehasonlító vizsgálatát és összefoglaló értékelését alig vállalhatják, ezt a nagy dokumentációs anyaggal és szakkönyvtárral dolgozó kutatóközpontok szakembereire hagyják. A jó gazdálkodás, helyes munkamegosztás értelmében a gyűjtők elsősorban a minél több megbízható adat feltárása, a jelenségek lelkiismeretes leírása és az általános helyismeretből adódó sokoldalú vizsgálata révén alapvető jelentőségű szolgálatot tesznek a néprajztudománynak. Hiszen a nagyobb kutatóközpontokban folyó munka is mindenekelőtt a régebbi és újabb helyi gyűjtésekre és vizsgálatokra épül, ha nem akar megfenekleni különféle kétes értékű hipotéziseknél, merész állításoknál. Ebben áll e kötetünknek is tudományos jelentősége: számos témakörben a legkülönbözőbb pontokon végzett megbízható adatgyűjtéseken alapuló leírások, amelyek az utóbbi években publikált más néprajzi gyűjtések, közlemények és tanulmányok mellett további hozzájárulást jelentenek tudományos műhelyünknek az olyannyira nélkülözött anyagokkal, termékekkel és alkatrészekkel való ellátásához.

A kötet gerincét képező és egész jellegét meghatározó változatos témájú helyi gyűjtéseket több más természetű írás — szélesebb áttekintésre törekvő, különböző kutatói szempontokat felvető dolgozatok s az eddigi eredményekről, akciókról készült beszámolók és összeállítások egészítik ki. Meggyőződésünk, hogy a hasonló tájékoztatók nem csupán a „szakmabeliek”, a népismereti gyűjtők számára nyújthatnak további munkájukban hasznosítható támpontokat, hanem szívesen fogadja őket a hagyományos népi kultúra iránt érdeklődők egyre igényesebb és egyre szélesebb köre.

A néphagyományok fokozatos föltárása egyáltalán nem szűk szakmai ügy. Fontos feltétele ez a nemzeti, illetve nemzetiségi önismeretnek, a román néppel együttélő nemzetiségek és a szomszédos népek körében való termékeny létezésnek, az emberiség közös kulturális kincsestárához való méltó hozzájárulásnak. Ismert tény, hogy — a haladó társadalmi, forradalmi hagyományok s általában a humánus és művészi értékek mellett — milyen jelentős szerep jut a néphagyományoknak is új szocialista kultúránk és a valóságra épülő honismeret, tartalmas honszeretet kialakításában. Valójában utóbbinak konkrét megnyilatkozása — az adott emberi-táji környezet vállalása a külön munkára való önkéntes elkötelezettségig — a helyi néprajzi gyűjtők tevékenysége is.

Elmondhatjuk, hogy napjainkban a népi hagyományok (— a „néprajz” vagy „folklor” —) iránti fogékonyság elérte immár a közérdeklődés fokát. Ebben, az olyan tudatos indítékok mellett, mint amilyen a dolgozó nép évezredek alkotó munkája és leleményessége iránti tisztelet, új kultúránk és környezetünk alakításához való hozzájárulás vagy éppen a tudományos adatszolgáltatásba való bekapcsolódás, áttételesen (szubjektív indítékokra, öntudatlanul, vagy akár egyszerűen utánpótlásból) számos más tényező is közrejátszik. Egyik ilyen, korunkban általános tényező a hirtelen technicizálódó világban magát idegenül érző ember önmaga keresése. A helyét, gyökereit kereső ember a kelet-európai társadalmakban hangsúlyozottan a néphagyományok irányában tájékozódik. Általános megfigyelés, hogy a hagyományos népi műveltség iránti érdeklődés olyan mértékben nő, amilyen mértékben — a falu együttemű átalakulásával — egyre szembevetőbb az elődök tárgyi s szellemi hagyatékának rohamos fogyatkozása.

Míg a középkorúak nagy tömegei — különböző okok folytán — szakítottak a régi közösséggel s annak egész hagyományos rendszerével, fiaik, unokáik már mint „felfedezők” érdeklődnek a nagyapák régi dolgai, tudása iránt. A legfiatalabbak eme érdeklődésének demonstratív megnyilatkozása pl. a Jóbarát népviselet-, népi gyermekjáték- vagy népi botanikai versenyének sikere, a számos iskolai néprajzi gyűjtemény létesülése, az ifjúságnál újraéledt népi tánc, a különböző korúaknál meg a kórusmozgalom. Föltehető, hogy néprajzi és népművészeti munkáink könyvsikerében is jelentős része van a falusi nagyszülők világa iránt érdeklődő utódoknak. E fiataloknál nyer gyakorlati értelmet az a felismerés, hogy beszélt nyelvünkhöz hasonló jelentőségű és kifejező erejű anyanyelvvel rendelkezünk a népi

vagy néphagyományokon alapuló zenében, táncban, építészetben, iparművészetben, valamint az önkifejezés és közlés egyéb formáiban.

Határozottan állítható tehát: a hagyományos népi kultúra iránti érdeklődés egészségesen fokozódott az utóbbi években, bár tagadhatatlan, hogy a kellő tájékozottság hiánya a könnyű eltévelygés lehetőségét is magában hordozza. Éppen ezért néprajzkutatásunknak — a sajtó és könyvkiadás lehetőségeit kihasználva — mindent meg kell tennie, hogy a közérdeklődést megóvja a népi kultúrát kompromittáló minden különcködéstől, olcsó divatoktól vagy káros szélsőségekbe fulladástól, lehetőséget nyújtva a minél átfogóbb tájékozódásra.

Néprajzi tevékenységünkre tehát napjainkban sajátosan kétirányú munka vár: meg kell felelnie egyrészt a tudományos kutatás követelményeinek, másrészt a közérdeklődés növekedése által jelzett kíváncsalmaknak. E kettős szolgálatból igyekszik kivenni a maga részét e kis kötet is.

Dr. KÓS KÁROLY